

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k odôvodneniu uznesenia ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 232/2024 z 25. apríla 2024

1. V súlade s § 67 ods. 1 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov pripájam k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 232/2024 z 25. apríla 2024 odlišné stanovisko, a to vo vzťahu k výroku aj odôvodneniu tohto rozhodnutia.

2. Stručne k príbehu. Prvostupňový súd uložil sťažovateľovi trest odňatia slobody, sťažovateľ sa odvolal a odvolací súd nariadil verejné zasadnutie senátu. Ak by odvolací súd odvolaniu nevyhovel, sťažovateľ by bol právoplatne odsúdený na sedem rokov straty slobody, kým podľa novej právnej úpravy, ktorej účinnosť bola ústavným súdom pozastavená, by sťažovateľ „spadol“ do kategórie prečinu a navyše by bolo v tomto prípade trestné stíhanie už premlčané. Veľmi zjednodušene teda otázka tohto konania znela tak, či pôjde sťažovateľ domov alebo najbližších sedem rokov stráví vo výkone trestu odňatia slobody. Odpoveď na túto otázku závisí od krajského súdu, ktorý buď počká, kým rozhodne ústavný súd vo veci sp. zn. PL. ÚS 3/2024, alebo vec rozhodne už teraz podľa platnej a účinnej právnej úpravy. Sťažovateľ sa obrátil na ústavný súd s návrhom na dočasné opatrenie, v ktorom namietal nariadenie verejného zasadnutia.

3. Bezpochyby nemusím pripomínať zmeny, ktoré prijala národná rada začiatkom tohto roka, ani uznesenie ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 3/2024, ktorým ústavný súd pozastavil účinnosť zákona, ktorý tieto zmeny plánoval zaviesť. V prípade sťažovateľa ide zjavne o zmeny viac než podstatné.

4. Okrem výroku (s ktorým nesúhlasím) som podal odlišné stanovisko aj preto, lebo ústavný súd v disentanovom uznesení nedal sudcom (nielen tým, ktorí budú rozhodovať vo veci sťažovateľa) odpoveď na to, ako postupovať po pozastavení účinnosti novely Trestného zákona. Na druhej strane tu však aj z tohto dôvodu ostal zachovaný priestor na to, aby súdy starostlivo zvážili, ako postupovať, pričom v tomto disente ponúkam môj pohľad a dôvody, pre ktoré si myslím, že by súdy mali počkať až do meritórneho rozhodnutia ústavného súdu.

5. Podľa Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) čl. 7 ods. 1 dohovoru zaručuje nielen zásadu zákazu retroaktivity prísnejších trestných zákonov, ale implicitne aj zásadu retrospektívnosti priaznivejšieho trestného práva. Táto zásada je zakotvená v pravidle, podľa ktorého v prípade rozdielov medzi trestným právom účinným v čase spáchania trestného činu a následnými trestnými zákonmi prijatými pred vynesením konečného rozsudku musia súdy uplatniť právo, ktorého ustanovenia sú pre obžalovaného najvýhodnejšie [rozsudok Scoppola v. Taliansko (č. 2) zo 17. 9. 2009 č. 10249/03, § 103 – § 109 (týka sa tridsaťročného trestu odňatia slobody namiesto doživotného trestu)].

6. V § 108 tohto rozsudku ESLP tiež uviedol, že z jeho pohľadu je v súlade so zásadou právneho štátu, ktorej podstatným prvkom je čl. 7, očakávať od sudcu v konaní, že na každý trestný čin uplatní trest, ktorý zákonodarca považuje za primeraný. Uloženie prísnejšieho

trestu z dôvodu, ktorý sa predpokladal v čase spáchania trestného činu, by znamenalo uplatnenie pravidiel upravujúcich postupnosť trestných zákonov v čase v neprospech obvineného. To by tiež znamenalo ignorovať akúkoľvek legislatívnu zmenu priaznivú pre obvineného, ku ktorej došlo pred vynesením rozsudku, a pokračovať v ukladaní trestov, ktoré štát a spoločnosť, ktorú zastupuje, teraz považujú za neprimerané. Súd poznamenáva, že povinnosť uplatňovať spomedzi viacerých trestných zákonov ten, ktorého ustanovenia sú pre obvineného najpriaznivejšie, predstavuje objasnenie pravidiel týkajúcich sa postupnosti trestných zákonov, čo spĺňa ďalší podstatný prvok čl. 7, a to predvídateľnosť sankcií. Vzhľadom aj na možné konzekvencie premlčania na vec sťažovateľa poukazujem aj na § 110 tohto rozsudku, v ktorom EŠLP pripomenul, že v určitých prípadoch považuje za dôvodné, aby vnútroštátne súdy uplatňovali zásadu okamžitého použitia nových noriem v prípade ich procesnej povahy, ale aj noriem o premlčaní.

7. Keďže výklad o pôsobnosti dohovoru aj v otázke dôležitosti použitia neskoršie normovaného priaznivejšieho trestu na činy skôr spáchané nebol od začiatku účinnosti dohovoru samozrejmosťou, pripomínam aj ďalšie rozhodnutia, ktoré otázku aplikácie neskoršieho priaznivejšieho trestu na vzťahy minulé povyšujú na zásadu práva.

8. Vo veci *Jidic v. Rumunsko* (č. 45776/16) EŠLP pripomína, že čl. 7 garantuje nielen zásadu zákazu retroaktivity prísnejších trestných zákonov, ale implicitne aj zásadu retroaktivity miernejších trestných zákonov; inými slovami, ak existujú rozdiely medzi trestným právom platným v čase spáchania trestného činu a neskoršími trestnými zákonmi prijatými pred vynesením právoplatného rozsudku, súdy musia použiť právo, ktorého ustanovenia sú pre obžalovaného najpriaznivejšie. EŠLP rozhodol v kontinuite už so spomínaným rozsudkom vo veci *Scoppola proti Taliansku* (č. 2) [GC], č. 10249/03, § 109, 17. septembra 2009. Neprehliadnuteľným na tému retrospektívnej pôsobnosti miernejšieho trestného práva je aj poradné stanovisko P16-2019-001 (*i.a.*), § 82.

9. Vo veci *Sinan Cetinkaya a Agyar Cetinkaya proti Turecku* (č. 74536/19 a 75462/10) v § 37 EŠLP ďalej pripomína, že čl. 7 ods. 1 vyžaduje, aby súd preskúmal, či existoval súčasný právny základ na odsúdenie sťažovateľa, a najmä sa musí ubezpečiť, že výsledok, ku ktorému dospeli príslušné vnútroštátne súdy, bol zlučiteľný s čl. 7 dohovoru, aj keď sú rozdiely medzi právnym prístupom a odôvodnením súdu a príslušnými vnútroštátnymi rozhodnutiami. Ak by sa tomuto súdu udelila menšia kontrolná právomoc, čl. 7 by stratil svoj účel.

10. EŠLP zdôrazňuje, že v Európe a na medzinárodnej úrovni sa postupne objavil konsenzus v názore, že uplatňovanie trestného práva stanovujúceho miernejší trest sa stalo základnou zásadou trestného práva. Okrem toho EŠLP konštatoval, že zásada retroaktívneho uplatňovania priaznivejšieho trestného práva sa uplatňuje nielen na uplatniteľný trest, ale aj v kontexte zmeny týkajúcej sa vymedzenia trestného činu (rozsudky *Parmak a Bakir v. Turecko*, 2019, č. 22429/07 a 25195/07, § 64).

11. Sťažnosť sťažovateľa podľa môjho názoru mala byť posudzovaná v kontexte okolností, ktoré vzal do úvahy ústavný súd pri pozastavení účinnosti novely Trestného zákona a ktorými následne svoje rozhodnutie o pozastavení účinnosti novely Trestného zákona aj čiastočne odôvodnil: *«Z komplexnosti napadnutej novely a už uvedených zložitých*

vnútorných súvislostí Trestného zákona vyplýva, že jednotlivé súčasti jeho novely sú navzájom neoddeliteľné bez rizika ohrozenia funkčnosti aplikácie trestného práva.» (uznesenie ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 3/2024 z 28. februára 2024).

12. Ak dôvody, pre ktoré ústavný súd rozhodol o pozastavení účinnosti novely Trestného zákona, majú smerovať k ochrane ľudských práv a predchádzaniu nenapraviteľného následku, ktorý má spočívať v ohrození stability trestného práva, potom nie je možné opomenúť ani potrebu ochrany základných práv a slobôd osôb, ktoré by z novely Trestného zákona v zmysle zásady zakotvenej v čl. 7 ods. 1 dohovoru a čl. 50 ods. 3 ústavy mali prospech. K porušeniu uvedených základných a iných práv sťažovateľa by mohlo tiež dôjsť v dôsledku právoplatného odsúdenia sťažovateľa na základe ustanovení Trestného zákona pred jeho novelou, ktorej účinnosť bola ústavným súdom pozastavená, a to v kontexte možného rozhodnutia ústavného súdu o súladnosti novely Trestného zákona, resp. niektorých jeho častí s ústavou.

13. Podľa môjho názoru by sa súdy mali vysporiadať s otázkou, či v okolnostiach jednotlivých prípadov možno aplikovať § 228 ods. 2 písm. e) Trestného poriadku, podľa ktorého sa preruší trestné stíhanie (zdôrazňujem slovíčko „preruší“, teda nie „môže prerušiť“), ak ústavný súd alebo Súdny dvor Európskej únie pozastaví účinnosť právneho predpisu alebo jeho časti, ktorého použitie je rozhodujúce pre konanie alebo rozhodnutie vo veci samej. Pochybenie vidím v tom, že odvolací súd na zodpovedanie tejto otázky (do podania ústavnej sťažnosti) rezignoval – napriek podanej žiadosti o odročenie pojednávania, kde sa mu naskytla možnosť, aby sa k veci vyjadril. Tak zostalo nezodpovedané, či neboli dané okolnosti na obligatórne prerušenie trestného stíhania podľa § 318 ods. 1 [v spojení s § 228 ods. 2 písm. e)] Trestného poriadku, teda či napadnutá novela Trestného zákona (a Trestného poriadku) je rozhodná a) pre konanie (pre postup v konaní) alebo b) pre rozhodnutie vo veci samej. Toto bola zároveň otázka, ktorú mal (a mohol) zodpovedať ústavný súd, ak by vec prijal na ďalšie konanie a meritórne ju preskúmal.

14. Považujem za potrebné uviesť, že posudzovaný prípad bol špecifický (a tým aj odlišný od mnohých iných) tým, že hrozba vzniku ujmy na právach sťažovateľa bola reálna a priama, t. j. všetky okolnosti prípadu nasvedčovali tomu, že na najbližšom verejnom zasadnutí bude rozhodnuté. Iný by bol prípad, keď by súd (zjavne s úmyslom počkať na rozhodnutie ústavného súdu) termín verejného zasadnutia nenariadil alebo by termín verejného zasadnutia odročil na neurčito. Nie každá (naoko rovnaká) situácia si teda vyžaduje zásah zo strany ústavného súdu.

15. Ďalším špecifikom tohto konania bola skutočnosť, že sťažovateľ namietal rozhodnutie o nariadení verejného zasadnutia. Sťažnosť teda dávala zmysel len v kontexte dočasného opatrenia – inak povedané, ak by ústavný súd návrhu na dočasné opatrenie nevyhovel, nedávalo by zmysel sťažnosť prijať na ďalšie konanie, pretože verejné zasadnutie sa už medzitým uskutočnilo a ak sa uskutočnilo, už nie je o čom rozhodovať. Väčšina senátu sa zhodla na tom, že toho času ústavný súd nevidí dôvod do trestného konania zasahovať. Sťažovateľ požadoval vydanie dočasného opatrenia, avšak podľa disentanovaného uznesenia by ústavný súd predpokladal niečo, čo v skutočnosti vôbec nemusí nastať. Inými slovami, aj keď sa verejné zasadnutie uskutoční, tvrdí sa, že to ešte nemusí znamenať, že krajský súd

na tomto zasadnutí rozhodne. Podľa môjho názoru ale bolo možné túto „dilemu“ vyriešiť tak, že dočasným opatrením by ústavný súd nezakázal konanie verejného zasadnutia, ale rozhodnutie vo veci – zmyslom podanej ústavnej sťažnosti totiž nebolo to, aby sa v konaní vôbec nekonalo, ale to, aby sa vo veci až do rozhodnutia ústavného súdu vo veci sp. zn. PL. ÚS 3/2024 nerozhodlo (aby ostala pre sťažovateľa možnosť ísť domov).

16. Opäť by som rád aj na platforme tohto odlišného stanoviska uviedol, že v žiadnom prípade ho nie je možné vnímať ako príspevok k diskurzu v boji „dobra so zlom“. To, že došlo k pozastaveniu účinnosti veľkej časti právnej úpravy (najmä v dôsledku potreby rýchleho konania zo strany ústavného súdu), nie je možné vykladať tak, že ústavný súd vytvoril čas na expresné odsúdenia všetkých páchatel'ov v rozpojednávaných veciach. Ústavný súd si svojím procesným postupom len vytvoril priestor na svoju prácu, čo bolo jeho výlučnou motiváciou. Pristúpiť k takému aplikačnému prístupu, ktorý by viedol k snahe o čím skoršie odsúdenie páchatel'a v záujme predbehnúť rozhodnutie ústavného súdu, by bolo z môjho pohľadu prinajmenšom povážlivé, najmä ak ústavný súd verejne prezentoval, že plenárnej veci dáva časovú prioritu.

17. Do úvahy treba brať aj tú skutočnosť, že rozhodnutie eventuálnym nevyhovujúcim nálezom alebo uznesenie o zrušení pozastavenia účinnosti bude znamenať, že právna norma s pozastavenou účinnosťou bola súladná s ústavou od začiatku. Ak teda dôjde k odsúdeniu páchatel'a v medziobdobí, keď je pozastavená účinnosť, z pozitivisticko-formálneho pohľadu bude naplnená litera zákona (sudca bude konať na základe zákona, ktorý je účinný v čase konania), no ľudskoprávne tento postup podľa môjho názoru neobstoí. Nie je možné zabúdať na skutočnosť, že ako novela trestných kódexov, tak aj uznesenie ústavného súdu o pozastavení účinnosti boli publikované v zbierke zákonov, *ergo* v štátnom publikačnom nástroji Slovenskej republiky, a sú teda všeobecne známe. Aj všeobecné súdy (ktoré sú z hľadiska dodržiavania ľudských práv súdmi primárnymi a ústavný súd pôsobí až subsidiárne) teda majú vedomosť o „čakajúcej právnej úprave“, ktorá môže byť potenciálne prospešná pre obvineného. Ignorovať túto právnu skutočnosť nepovažujem za adekvátne. Rovnako z môjho pohľadu neobstoí ani argument o potrebe konať rýchlo, a teda bez priet'ahov, keďže z hľadiska váženía proporcionality považujem za väčšie negatívum potenciálne aj nespravodlivý trest ako dlhšie konanie.

18. Je potrebné pamätať na skutočnosť, že v prípade právoplatného odsúdenia na základe právnej normy, ktorá následne bude prípadne nahradená novou (pre páchatel'a priaznivejšou), všeobecný súd vytvorí zásadne nevýhodný dôsledok pre obvineného. V plenárnom konaní, kde došlo k pozastaveniu účinnosti novelizácie trestných kódexov, totiž nepôjde o konštatovanie protiústavnosti normy, na základe ktorej bol odsúdený, ale len o „pustenie“ alebo „nepustenie“ novej právnej normy do aplikácie, keďže ak bude ústavne súladná, nadobudne účinnosť. Uvedené riziko sa mi zdá natoľko vážne, že by som čakanie na verdikt rádovo v týždňoch nepovažoval za niečo, čo je spoločensky neakceptovateľné. Súčasne, ak by relevantné normy novej právnej úpravy boli eventuálne posúdené ako protiústavné a dôjde teda k odsúdeniu páchatel'a po vykonaní kontroly ústavnosti, uvedené pridá na relevancii aj samotnému rozhodnutiu všeobecného súdu a eliminuje prípadné pochybnosti, ktoré sú dnes predmetom diskurzu.

19. Ako sudca rozumiem tomu, v akej náročnej situácii sa sudcovia po pozastavení novely Trestného zákona (a Trestného poriadku) nachádzajú, a preto tým skôr vnímam povinnosť ústavného súdu v niektorých situáciách jasne povedať, ktorý postup majú súdy zvoliť (ak sú možné spôsoby dva a zrejme len jeden z nich bude v súlade s princípom ochrany základných práv a ľudských slobôd).

V Košiciach 25. apríla 2024

Peter Straka
sudca